

הרב שלמה מורגנשטרן עבר הירדן בהלכה

הירדן" פסחים נ"ב ע"ב, כתובות ק"י על הא דתנן ג' ארצות לנשואין יהודה ועבר הירדן והגליל ג' ארצות בא"י חלוקות וגו' וכן ברשב"ם בכא בתרא לח ג' ארצות לחזקה יהודה ועבר הירדן והגליל).

אמנם יש מקום לדון דהא איתא במשנה שביעית פ"ט מ"ב "שלוש ארצות לבעור יהודה ועבר הירדן והגליל וג' ארצות לכל אחת ואחת. ושפלת לוד כשפלת הדרום וההר שלה כהר המלך מבית חורון ועד היום מדינה אחת". וביארו הרמב"ם והר"ע מברטנורא ופירש הרא"ש וכן כתב הכפתור ופרח (יעיין בתוספות רעק"א למשנה שם) ששפלת לוד וההר ובית חורון הם תחומי עבר הירדן שהוזכרה במשנה ולדבריהם עבר הירדן הנזכרת הינה עבר הירדן המערבית (ועל שקראו לה עבר הירדן עיין משנת יוסף ח"ד בקונטרס עבר הירדן) וא"כ לכאורה יש מקום לומר דכל המובאות שברש"י שצינו לעיל הינם בתוך תחומי עבר הירדן המערבית ואין ראייה שגם עבר הירדן המזרחי כלול בתוך תחומי א"י, ולפי"ז יש מקום לומר שרש"י ס"ל דעבר הירדן המזרחי הוא חו"ל דלא תקשי דידיה אדידיה, דבנדרים כ"ב ע"ב ד"ה "לא עברינן ירדנא" כתב וז"ל — עדיין לא עברנו את הירדן כשאיירע אותו מעשה ולא היונן בתחום א"י. (עיין ברכי יוסף שציין לרש"י זה) הרי כל שמעבר הירדן מזרחה אינו בתחום א"י.

אולם יקשה להסביר כן בדעת רש"י שהרי רש"י ביחזקאל פמ"ז פ"ס י"ח בנבואה על חלוקת הארץ לעתיד לבא בסוף ד"ה "ומבין הגלעד ומבין א"י" — ... ובין הגלעד וארץ ישראל אשר בעבר הירדן מזרחה, וכן הוא ברש"י קידושין ס"א ע"א במשנה של תנאי בני גד וראובן בד"ה "ר"ח אמר" כתב באמצע דבריו "דהכי הוה שמעינן לה אם יעברו ונתתם להם את ארץ הגלעד בשביל כל חלקם

בעצם הימים שבהם דנים רבים על ארץ ישראל ובעיותיה ההלכתיות כגון מצוות עליה, החזרת שטחים וכו', יש מקום לבדוק הלכתית את מהותה של עבר הירדן המזרחית. האם היא נחשבת כא"י גופא, האם נתקדשה ומהי קדושתה. איני מתיימר להקיף ולמצות את כל ההבטים שכן תקצר היריעה, אך ברצוני לחלק השיטות ולהוסיף דברים שלא ראיתי שהובאו במאמרים הלכתיים שדנו בנושא זה. יש להבחין בג' שיטות עיקריות בענין.

שיטת רש"י:

איתא במסכת כלים פ"א משנה י': "עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאין כן מכל הארצות".

ויעיין בסנהדרין י"א ע"ב — ת"ר על שלשה ארצות מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן והגליל, על שתיים מהן מעברין ועל אחת אין מעברין וכו', וכתב ע"ז רש"י בד"ה "על שתיים מהן" — אפי' על עבר הירדן והגליל מעברין.... דהואיל ומביאין עומר מעבר הירדן או מגליל וכו' הרי דס"ל לרש"י דמה שנאמר במשנה שא"י מקודשת וקדושתה בעומר כונת המשנה גם לעבר הירדן ולאפוקי שאר הארצות, וכן דעת רש"י במשנה במנחות פ"ג ע"ב "כל קרבנות הצבור והיחיד באין מן הארץ ומחוצה לארץ... חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ כל הארצות היו כשרות אלא מכאן היו מביאין". וברש"י שם "שכל הארצות" שבארץ ישראל כגון יהודה ועבר הירדן והגליל כשרות אלא שמכאן היו מביאין משום דמצוה להביא מן המובחר". (עיין בגליון הש"ס בנדרים כ"ב ע"א ומנחות פ"ג ע"ב עוד יעויין בדרכי יוסף אר"ח ס' תפ"ט שציין לדברי רש"י במנחות ק"ט ע"א ד"ה "והקריבה בעבר

הא אם לא יעברו יהיו נקנסים ולא יטלו חלק לא כאן ולא כאן לכך פירש שאם לא יעברו לא יפסידו חלקם בכך ויטלו כאן וכאן עפ"י הגורל" והנה יעויין בספורנו בפר' מסע פל"ד פס' ד' "זאת הארץ אשר תיפול לכם בנחלה" — ואמר זאת כי מה שכבשו חו"ל לא הוצרך לחלק בגורל ובכך חלק משה את ארץ סיחון ועוג בלתי גורל... וזה כי ארץ סיחון ועוג אין הייה בה קדושת א"י כאמרו ואף אם טמאה ארצכם לא היתה ראוייה לגורל אשר ענינו ברוח הקודש". מבואר משתי הדעות דלרש"י עבר הירדן היא קדושה כא"י המערבית ולפיכך אפשר להטיל גורל ולחלק את כל חלקי א"י משאיכ לספורנו יש מקום לחלק בין שני עברי הירדן וכן יעויין גם ברש"י יבמות ט"ז ע"א ד"ה "עמון ומואב" שכתב — ישראלים הדרים בארץ עמון ומואב שכבש משה מסיחון ונתקדשו בקדושת ארץ ישראל ולפי זה נראה שרש"י ס'ל דעבר הירדן הכונה לעבר הירדן המזרחי גם באותם מקומות שהכאנו בתחילה ואם תקשי לך מדברי רש"י בנדרים כבר הביא הברכי יוסף לתרץ הדברים א. דאפשר דסבר רש"י דעולא ודעמו לא אתו אורחא דערי סיחון ועוג רק מדוכתא אחרייתא כגון עמון ומואב שלא טהרו בסיחון ולא קדשה ולא הגיעו לתחומי א"י אבל לעולם רש"י אזיל ומודה דערי סיחון ועוג קראו בשמותם ארעא דישראל. ב. דרש"י ס'ל דעבר הירדן אינו כקדושת א"י ממש שאינו ראוי להשראת שכינה ולא הוינן בתחום א"י כלומר א"י השלמה בקדושתה וזה אפי' בתוך ערי סיחון ועוג. וכן נראה מפורש ברש"י ליהושע (ב' י') "אם טמאה ארץ אחוזתכם" — שלא בחר הקב"ה להשרות בה שכינתו".

ולכאורה נראה להביא ראיה דרק לענין שכינה ממועטת עבר הירדן ולא מעומר ביכורים ושתי הלחם, מדברי המדרש בכמדבר רבה פרשה ז' אות ח' וז"ל — "עשר קדושות הן א"י מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין כן מכל הארצות, ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן ארץ כנען כשרה

לכית השכינה ואין עבר הירדן כשר לכית שכינה וכו'" הרי שאף שא"י כוללת את עבר הירדן וארץ כנען לעומר שתי הלחם ובכורים עדיין יש לחלק ביניהם רק לענין השראת השכינה. ולפי"ז נראה דהא דאיתא בסוטה י"ד ע"א "דרש ר' שמלאי מפני מה נתאה משה רבינו להכנס לא"י וכי לאכול מפרייה הוא צריך... אלא כך אמר משה הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקימין אלא בא"י, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי" הכונה אינה שעבר הירדן חו"ל היא אלא שישנם מצוות התלויות בהקמת בית השכינה הבנייה והקרבנות שאין לקיימם בעבר הירדן המזרחי וכלפי מצות אלו בקש משה רבינו להכנס לעבר הירדן המערבי. וכן יעויין בריש פר' ואתחנן שמגמתו של משה רבינו היתה "ההר הטוב הזה והלבנון" וכוונתו היתה לירושלים להר הבית והמקדש עיין בספרי, אונקלוס ופירוש רש"י שם. (ואין לדון בדעת רש"י מדוע שונה דין עבר הירדן מסוריה — עיין ספרי פר' עקב עה"פ " כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם" — דהא רש"י כתב בגיטין ח' ע"ב ד"ה "כבוש יחיד" בדוד שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיו בכבוש יהושע שהיו כולם וכבשוה לצורך כל ישראל אבל דוד לא כבש אלא לצרכו, וכבוש משה בסיחון ועוג הי' זהה לכיבוש יהושע ודו"ק).

שיטת הר"ן.

בנדרים כ"ב ע"א כתב הר"ן בד"ה "ההוא שעתא לא עברינן ירדנא" — ועבר הירדן לא נתקדש להבאת העומר ולמקצת קדושות" ומשמע דמשנה דכלים ש"עשר קדושות" נאמרה רק לגבי ארץ כנען ולא לעבר הירדן המזרחי. (עיין בבאור העמק דבר לנצי"ב דברים ג', י"ב שכתב — "אבל ראוי דאלו לא חלקו ב"ג וב"ר בעבר בירדן לא גלו תחילה... דבעבר הירדן קדושתה קלה מא"י וגם כח התורה מעט בקרבה כדתניא באכות דר' נתן ס"פ כ"ו — בראשונה היו אומרין דגן ביהודה ותבן בגליל ומוץ בעבר הירדן וכו'). אולם יעויין בחידושי הר"ן במסכת ראש השנה י"ג ע"ב ד"ה "מהיכן הקריבו" וא'ת דלמא מעבר

בפמליא של מעלה ואכנס לארץ סיחון ועוג
שהיא א"י א"ל הקב"ה לא כשאתה סבור...

ומארץ סיחון ועוג לא נשבעתי אלא שלא
תעבור הירדן עכ"ל. (עפ"י דברי הריב"א נראה
לישב מה שתמה בפרשת דרכים דרוש שמיני
איך כבש משה את ארץ סיחון ועוג והרי היתה
גזירה שלא יכנס לארץ, וכתב שלאחר
שכבשתי ארץ סיחון ועוג דימיתי שמא הותר
הנדר, והדבר ברור שכונת משה היתה לפי
שסבור היה שארץ סיחון ועוג הם בכלל א"י
ולפי האמת יש לתמוה מה נשתנה ארץ סיחון
ועוג משאר א"י, והביא בשם מהרי" אדרבי
דמכח קושיא זו רצה לומר דמשה היה סבור
דארץ סיחון ועוג היא מא"י אבל קושטא
דמילתא אינם בכלל א"י עיי"ש בדבריו ולהנ"ל
אמנם ארץ סיחון ועוג הם בא"י אבל השבועה
היתה שלא לעבור את הירדן) ועדיין יש לרן
בדברי הריב"א מה החילוק שבין ארץ סיחון
ועוג לעבר הירדן המערבי שכלפיו נשבע
הקב"ה שמשה רבינו לא יעברו. ויתכן
שהסבר יהיה או כשיטת רש"י או כשיטת
הר"ן שהבאנו לעיל לחלק בסוגי הקדושות
ששונה א"י מעבר הירדן המזרחי. בדברי
התוס' יש לרן שהרי התוס' בגיטין ח' ע"א
ס"ל כהספרי בפר' עקב עה"פ "כל המקום
אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה" שכתב
וז"ל "וא"ת מפני מה שכבש דוד ארם נהרים
וארם צובא ואין מצוות נוהגות שם, אמרו, דוד
עשה שלא כתורה, התורה אמרה משתכבשו
לארץ תהיו רשאים לכבוש חו"ל, הוא לא עשה
כן אלא חזר וכבש ארם נהריים וארם צובא
ואת היבוסים שהיה סמוך לירושלים לא הוריש,
אמר לו הקב"ה סמוך לפלטרין שלך לא
הורשת היאך את חוזר ומכבש ארם נהריים
וארם צובא "עכ"ל. ולהנ"ל איך חלה על עבר
הירדן המזרחי קדושת א"י והרי עדיין לא
כבשו את כל ארץ ישראל, והנראה לבאר
בכמה אופנים, א. עפ"י דברי המלבים בדברים
פ"ג פס' ה' וז"ל — הגם שישראל הוזהרו
שלא לכבוש חו"ל קודם לא"י... ככז' לקחנו
בעת ההיא דוקא הגם שהיה קודם כבוש א"י,
את הארץ מיד שני מלכי האמורי להיות לה

הירדן מחלק בני גד וראובן שנטלו בראש וי"ל
דעומר מצותו להביא מיהודה ואינו נראה
לומר שעומר הראשון היה שלא כמצותו"
עכ"ל. הרי שנתקדש עבר הירדן המזרחי אף
להבאת העומר. ועיין "משפט המלוכה"
להגרי' גרשוני עמ' קנ"ד שתירץ הסתירה עפ"י
דברי בית הלוי ח'ב ס' נ'.

שיטת תוס'.

ברבותינו בעלי התוס' על התורה פר' ברכה
ד"ה "ברוך מרחיב גר" כתבו — וירא ראשית
לו ראה גד ובחר ראשיתה של ארץ ישראל
דהיינו ארץ סיחון ועוג אשר בעבר הירדן כי
שם חלקת מחוקק ספון, לפיכך נטלה לחלקו
אע"פ שעמון ומואב מערערין עליה כי נודע
היה שעתידי הקב"ה לקבור שם משה רבינו
ואילו עתידה לחזור ליד עמון לא היה הקב"ה
קוברו שם בחוצה לארץ".

וכן הוא בפ"י הריב"א לתורה בפר' מטות-
"תימה למה לא נצטוו בהגעלה בכלי ראשון
במלחמת סיחון ועוג וי"ל דסיחון ועוג היתה
מארץ ישראל דאפי כתלי דחזירי הותר להם
כדאיתא בחולין" (וכן כתב גם הרמב"ן
במדבר ל"א כ"ג — והטעם כי סיחון ועוג
מלכי האמורי הם וארצם מנחלת ישראל היא
והותר להם כל שללם אפי' האיסורים דכתיב
ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת ואמרו
רבנותנו קודלי דחזירי אישתרי להו וכו' עוד
יעויין ברמב"ן שמות י"ב י"ג, וכן במדבר כ"א
כ"א, דסלי דעבר הירדן א"י היא).

וכן כתבו התוס' במגילה י' ע"א באמצע
ד"ה "דכולי עלמא "וז"ל — וההיא דחזקת
הבתים דקאמר שלש ארצות לחזקה יהודה
ועבר הירדן והגליל דמשמע דעמון ומואב
שהיו בעבר הירדן מא"י מיירי בעמון ומואב
שטהרו בסיחון עיי"ש.

והנה יעוין בריב"א בפר' מטות שהביא
בשם הרמ' מקוצי ד"ה "נקום נקמת בני
ישראל וכו'" שכתב — לכך נסמכה פרשה זו
לפרשה זו לומר כיון ששמע משה לא יחל
דברו, הוא אינו מוחל אבל אחרים מתירין
אותו, אמר בלבו שמא נשאל הקב"ה על נדרו

קדושת א"י כי ה'ה עפ"י הדבור" עכ"ל. ב. עפ"י הישועות מלכו יור"ד ס' סז' שכתב דעבר הירדן הוא כבוש רבים משום שנכבשה קודם שצונו בני בפועל לכבוש את ארץ ישראל ודינא דספרי אמור דוקא כשכובשים א"י אזי אין לכבוש חו"ל קודם השלמת כל הכבוש. ג. דינא דספרי נאמר רק באופן שישאל יוצאין לכבוש מקום אחר מבלי שילתצום במלחמה אבל באופן שכפו עליהם מלחמה ליתא לדינא דספרי.

שיטת התנחומא והרמב"ם.

איתא במדרש תנחומא פר' מטות אות ה' בנושא נחלת בני גד וראובן וז"ל — " וכן אתה מוצא בכני גד וראובן שהיו עשירים הרבה והיה להם מקנה גדול וחבבו את ממונם וישבו להם חו"ל לכן גלו תחילה". וכן בתנחומא בואתחנן סוף אות ו' — "ומפני מה נקבר בחו"ל כדי שיהיו המתים שבחו"ל חייין בזכותו וכו' " הרי דס"ל לתנחומא דעבר הירדן המזרחי חו"ל הוא. וכן הביא העץ יוסף בפירושו לתנחומא בפר' מטות אות ז' ל' דברי המדרש — "אתם חבבתם ממונכם יותר מנפשותיכם חייכם אין בו ברכה שנא' נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך" דעה"י אינה מבורכת כמו א"י וכדלעיל ס"ה שעבה"י לא מא"י הוא והראה מקום ליחזקאל מ"ז לענין חלוקת א"י לעתיד לבא דעבה"י המזרחי חו"ל הוא. והקשה שם איך יתכן שמששה יתן לבני גד וראובן שיפטרו מכמה מצוות וצ"ע.

והנראה בבאור הדברים, יעיין ברמב"ם פ"ד מבכורים ה"א — ומביאין בכורים של דכריהם מערי סיחון ועוג ומסוריא וכו' — ובבאור דברי הרמב"ם כתב בבית הלוי ח-ב ס' ג' עפ"י האמור בירושלמי בכורים פ"א ה"ח על המחלוקת במשנה אי מביאין בכורים מעכה"י המזרחי וז"ל — "תני אשר נתת לי ולא שנטלתי מעצמי מאי ביניהון א"ר אבין חצי שבט מנשה איכא ביניהן מ'ד אשר נתת לי ולא שנטלתי מעצמי חצי שבט מנשה לא נטלו מעצמם מ'ד ארץ זבת חלב ודבש אפי' כן אינה

ארץ זבת חלב ודבש" ובאר שם שהרמב"ם והרע"ב בפירוש המשנה סוברים שדין זה שנתת לי ולא שנטלתי מעצמי הוא גם אליבא דת"ק שהרי כתבו שם — "ועבר הירדן אעפ"י שאינו זבת חלב ודבש השי"ת נתן לנו ואפשר לומר אשר נתת לי". ואם יכבשו ישראל עוד מדינה אחרת ויקדשנה בקדושת ארץ ישראל ע"י כבוש רבים דלכ"ע שמו כבוש ונתחייב בתרומה ומעשר מדאורייתא מ"מ בבכורים אינו חייב משום הך דרשה דלא שנטלתי מעצמי וזאת גם אליבא דתנא קמא, והא דקאמר מה ביניהון ומשני חצי שבט מנשה הכונה לא רק לחצי שבט המנשה אלא לכל כבוש עבר הירדן המזרחי שהיה עפ"י הדבור לכן לגבי סוריה כרוז שגם ת"ק יסבור שאין מביאים ביכורים שהרי נטלתי מעצמי משא"כ לגבי עבר הירדן משתנה הדבר בין כבוש ראשון לכבוש עזרא וכפי שפסק הרמב"ם בהל' תרומות ובכבוש ראשון שהיה עפ"י הדבור היה חיוב הבכורים בעבר הירדן המזרחי מהתורה משא"כ בכבוש עולי בבל שלא היה עפ"י הדבור חיוב הבכורים היה רק מדרבנן ואין לנו לחייב מן התורה רק א"י שהרי כתיב מארצך אבל מה שקדשו עוד מדינות חוץ לא"י חיוב הבכורים מדרבנן, אבל דברי בית הלוי צ"ע א. דהוציא פשט דברי הירושלמי ממשמעותם שהרי בהדיא הנפק"מ היא לענין חצי שבט המנשה ולא כל כיבוש סיחון ועוג. ב. הרמב"ם בפירוש המשנה פג' מבכורים מ'א כתב — "כבר בארנו במה שקדם שהבכורים מביאים אותם מעבר הירדן ואינם מא"י ובאור הדברים שבדאי אין לחייב בכורים בעבר הירדן המזרחי מהתורה גם בכבוש ראשון, וכן אין להכניסם במימרת המשנה בכלים שא"י מקודשת משאר הארצות וקדושתה לענין הבכורים, וכן פסק הרמב"ם פז' מהלכות בית הבחירה הל' י"ב. והנראה, דאיתא בירושלמי שביעית פרי סוף ה"א — א"ר תנחומא החל רש לרשת את ארצו עשיתי את ארצו חולין לפניך", ועיין במראה הפנים שם שכתב להסביר דברי ר' תנחומא דס"ל דמעולם לא קדשה גם ארץ סיחון ועוג שכיבש

משה כדרריש החל לרשת עשיתי את ארצו חולין לפניך. ולפי המבואר ר' תנחומא ס'ל כשיטת המדרש דכבושו של משה לא קדש את ארץ סיחון ועוג ונשארה במהותה חו"ל. והי' נראה לפרש הדבר ב"ב אופנים. א. דס'ל דאע"ג שכבשו עפ"י הדבור וכפי שבארנו לעיל בשם הרמב"ם אין על עבר הירדן דין כבוש כלל ודינה כסוריה ואין דין הספרי מטעם קנס דהרי כבשו עבר הירדן ע"פ הדבור כי אם חסרון בעצם חלות הקדושה שאי אפשר לקדושה לחול על שטחים מחו"ל לפני שתם כבוש כל א"י לגבולותיה (שות' מהריט צהלון ס' רט"ז).

ב. יש לומר שהכבוש הועיל רק לגבי דין תרומות ומעשרות התלויין בכבוש ולא לענין הקדושה לא כמו בכל כבוש מחוץ לתחומי א"י והכבוש עפ"י דין שכתב ע"ז הרמב"ם פ'א מתרומות ה"ג דהוי א"י לכל דבר.

ועפ"י צד ב' נראה כמה שהקשה העץ יוסף דאיך יתן משה לבני גד וראובן לישיב בעבר הירדן ויפטר אותם ממצוות, אין הדבר כן אלא שחייבים הם מדין הכבוש במצוות שמחוייבות מהכבוש אבל לענין קדושת המקום ס'ל' דאין המקום קדוש והוא נקרא חו"ל.

ונראה לכאורה דגם הרמב"ם ונושאי כליו ס'ל' כן, דהנה ברמב"ם פ'ח מה"ל רוצח ה"א כתב — מצות עשה להפריש ערי מקלט. ואין ערי מקלט נוהגת אלא בא"י ובה"ל ב' — "ושש ערים היו שלש הבדיל משה רבינו בעבר הירדן וכו'" ועיין בכסף משנה שהביא דברי הספרי וז"ל — "אין לו אלא שקולטות בארץ כנען בחו"ל מנין ת"ל תהיינה " ובפירוש השני הסביר דחו"ל קרי לעבר הירדן. כן יעוין בפ"י מרוצח ה"א לענין עגלה ערופה שנוהגת בארץ ישראל ובעבר הירדן והביא הכס"מ דברי הספרי בפר' שופטים — אשר ד' אלקים נותן לך לרכות עבר הירדן " הרי שמעיקר הדין אין לכלול עבר הירדן בתחומי ארץ ישראל ורק מריבוי נלמד

במצוות מסוימות שדין עבר הירדן כדין א"י (עין דברים פכ"א פס' א' ובהתורה והמצוה להמלבים שם שהביא וציין למקומות שעבר הירדן ממועט מדין א"י ומקומות שיש רבוי ודוק) ועפ"י הנ"ל נראה לישב הרמב"ם בה"ל בכורים דבאמת עבר הירדן על אף שהיתה כבושה עפ"י הדבור נשארה חו"ל בקדושתה ורק חלק א' של חצי שבט המנשה שהי' מגבולות הארץ המובטחת שקדושתה קדומה עליה חל בכבוש דין א"י גמור (עיין דברים, ג', י"ג וברש"י שם) ולכן איתא בירושלמי שלענין אשר נתת לי ולא נטלתי מעצמי שחייבים להביא בכורים אבל אה"נ לענין סיחון ועוג אף שאין חסרון של נטלתי מעצמי מ"מ אין מביאין בכורים מדאורייתא שהרי לא נתקדשה ונשארה חו"ל וכדבארנו.

ועל פי הנ"ל נראה עוד בישוב הרמב"ם פ"ד משמיטה ויובל הכ"ח ונ"ל — "עבר הירדן שביעית נוהגת בה מדבריהם וספיחי סוריה ועבר הירדן מותרין באכילה, לא יהיו ארצות אלו חמורים מארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים". ובהשגות כתב — עבה"י מה הי' צריך להביאו מק"ו הרי לא החזיקו עולי כבל וכן סוריה עכ"ל. (והנה לענין עבר הירדן ב' פירושים בתוס' יבמות ט"ז ע"א אם החזיקו בה עולי כבל או לא).

ונראה על פי דברי המב"י בקרית ספר בהל' תרומות שכתב — "ונראה דבעינן מלך או נביא ורוב ישראל אפי' לכבוש א"י היינו בכיבוש ראשון אבל כיבוש שני כיון שכבר קדשה ארץ ישראל אע"פ שבטלה כשגלו לא הוצרכו רוב ישראל אלא עזרא וסיעתו קדשוה". עכ"ל, ולפי"ז יש לומר דס'ל להרמב"ם דבאמת כבושה עולי כבל ודלא כהראב"ד ומ"מ לא יהא דינה חמור מכבוש עולי מצרים שהרי עבר הירדן לא קדושה עולי מצרים ומאחר שכן אין כיבוש עולי כבל מחיל עליה חיוב דאורייתא לענין שביעית כי אם חיוב מדרבנן. ולאחר זמן בינותי בספרים ומצאתי כדברי בחידושי הגר"ח (בסנסיל ע"מ קלח) שכתב וז"ל — "הדין הנאמר בזה

קדושתה אינה אלא מדרבנן וזהו דתלי הג"מ
דין סוריה כדין כיבוש יחיד... אבל בשיטת
הרמב"ם אפשר לומר דבאמת החזיקו אך
חזקתן לא היה מועיל לקידוש דהרי חסר
מעשה הקידוש בחזקתן וזהו שכתב ק"ו לא
יהא ארצות אלו חמורים מארצות שלא
החזיקו דבאמת לא דמי לגמרי לארצות שלא
החזיקו ומשורה צריך לק"ו, עכ"ד עיי"ש.
ונראה דמה שכתב לישב על סוריה, לדברינו
הוא הדין אף לעבר הירדן שלא קדשוה
בכבוש הראשון וכדבארנו לעיל ודוק.

הוא רקדושה ראשונה צריך להיות דוקא ע"י
כיבוש וקדושה שנייה על אותה הארץ דינה
בחזקה ומשורה תלי הגמ' דין סוריה כדין
כיבוש יחיד אי שמייה כיבוש, דאם שמייה
כיבוש הייה כבר בסוריה קדושה ראשונה ע"י
כיבוש וממילא דינה נשאר א"י הנאמר עליה
דין קדושה וירושה שנייה על ידי חזקה
וממילא גם בימי עזרא דינה כא"י, אבל אם לא
שמייה כיבוש ונמצא שלא הייה בה קדושה
ראשונה עדיין וקדושתה צריכה להיות דוקא
ע"י כיבוש הנה בירושה שנייה של עזרא לא
הייה כיבוש שהייה עליהם עול מלכות ולכן

